

قرآن و خوشنویسی؛ آمیزه‌ای از حُسن صورت و معنا

نگاهی به کتاب جهان خوشنویسی عربی، آثار فؤاد کوئیچی هوندا

هارو کو ساکای دانی

برگردان: سمر پورمحسن

The Cosmos of Arabic Calligraphy, Kouichi Honda, Publisher: Tokyo: Hakuishu.

یوشیدا در ترسیم خطوط، به سبک و موقعیت خاصی رسیده است. آن چنان که از شیوه‌های سنتی و مشخص خوشنویسی عربی فاصله گرفته و کلمات را به شکلی متفاوت می‌نویسد. هنر خوشنویسی اسلامی ترجمه کامل فن الخط است که مرکز پژوهش تاریخ اسلامی (IRCICA) در استانبول منتشر کرده است.^۱ علاوه بر خود ترجمه، که به معرفی تاریخ خوشنویسی عربی پرداخته و ۱۹۲ قطعه خوشنویسی را به همراه شرح آن‌ها ارائه کرده است، مترجم - یعنی کوئیچی هوندا - بخش‌های مجزایی را در آن گنجانده که در آن‌ها در خصوص شکل‌های گوناگون خوشنویسی عربی و اصطلاحات فنی مناسب توضیحاتی داده و درآمدی مختصر بر جنبه‌های مهم اسلام، صرف و نحو عربی و غیره به دست داده است.

در حالی که کتاب‌های مورد بحث‌ها عمدتاً به معرفی آثاری

پیش از انتشار این اثر، تنها دو کتاب مهم دیگر درباره خوشنویسی عربی، در ژاپن منتشر شده است: *أنماط الخط العربی و هنر خوشنویسی اسلامی* کتاب اول ویراسته ساجنجی یوشیدا است، مسلمانی ژاپنی که در سال ۱۹۲۵ به دنیا آمده؛ و بین سال‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۷۱ به عنوان کارمند پژوهش‌گر خارجی وزارت آموزش، در مصر، ایتالیا و فرانسه طراحی اسلامی خوانده است.^۲ این کتاب در سال ۱۹۷۵ منتشر شد و در برگیرنده تقریباً بیست قطعه اثر خوشنویسی، اثر دست خود نویسنده، توضیح مختصری راجع به اسلام، تاریخ الفبای عربی، مقدمه‌ای پیرامون سبک خوشنویسی عربی، و گفت‌وگوی خوشنویسان عرب درباره همین قطعات است.

اما در مورد قطعات خوشنویسی خود نویسنده در این کتاب، اغلب این آثار به جای قلم سنتی با قلم‌مو خلق شده‌اند. به علاوه،

می‌پردازند که اثر دست خوشنویسان عرب است، کتابی که اکنون به معرفی آن می‌پردازیم - جهان خوشنویسی عربی - مجموعه‌ای از ۳۵ اثر بزرگ (از جمله اجازه خوشنویس، که در آن به کتابت بسم‌الله پرداخته و ۱۰ قطعه کوچک‌تر از خوشنویس ژاپنی - کوئیچی هوندا - را در خود جای داده است. هوندا اکنون استاد دانشگاه دایتو بونکا در ژاپن است و در آن‌جا به تدریس عربی مشغول است. هم‌چنین وی ریاست انجمن خوشنویسی عربی ژاپن (JACA) را برعهده دارد که در سال ۲۰۰۶ بنیان نهاده شد.^۴ او پیش از این چندین کتاب مقدماتی درباره زبان و الفبای عربی نوشته و یک فرهنگ لغت عربی به ژاپنی و نیز یک فرهنگ واژگان ژاپنی به عربی را نیز تألیف کرده است.^۵ در جهان خوشنویسی عربی،

دیوانی، جری دیوانی، فارسی، حجازی، و کوفی که هر کدام اثر دست خود اوست). علاوه بر آن، کتاب حاوی نموداری است که نمایان‌گر هر یک از حروف الفبای عربی و صورت خوشنویسی شده آن در هشت سبک پیش گفته است.

فؤاد کوئیچی هوندا، برای تحقق علاقه خویش به خوشنویسی عربی، راه جالبی را پیموده است. او در سال ۱۹۴۶ در توکیو به دنیا آمد، در دانشگاه مطالعات خارجی توکیو در رشته زبان عربی تحصیل کرد، و به عنوان مترجم و هماهنگ‌کننده یک شرکت تجاری نقشه‌کشی برای وزارت نفت و منابع معدنی پادشاهی عربستان سعودی به آن‌جا رفت. در آن‌جا به‌طور تصادفی با خوشنویسی عربی مواجه شد و هنگامی که دید یکی از کاتبان عربستان سعودی نام‌جای‌ها را بر روی نقشه خالی کتابت می‌کند، از او درخواست آموزش کرد و هر شب پس از پایان کار برای آموزش نزد او رفت. در بازگشت به ژاپن، علاقه خویش را پی گرفت و در سال ۱۹۹۰ از سوی هیئت داوران دومین مسابقه بین‌المللی خوشنویسی عربی در ترکیه، به عنوان برنده جایزه تشویقی تعیین شد. در سال ۱۹۹۶ در فستیوال دولتی کویت به عنوان یکی از پنج خوشنویس معاصر عربی برگزیده شد و در سال ۲۰۰۰، حسن چلبی - یک استاد ترک، که به مدت دوازده سال آموزش خصوصی هوندا از طریق مکاتبه را بر عهده داشت - «اجازه» هوندا در خوشنویسی عربی را به او اعطا کرد.

امضای مشخص هوندا که معرفی‌کننده اثر اوست آن است که او از تذهیب که طرحی هندسی و گل و بته‌دار یا طرحی اسلیمی در اطراف حروف است چشم می‌پوشد تا زیبایی هر

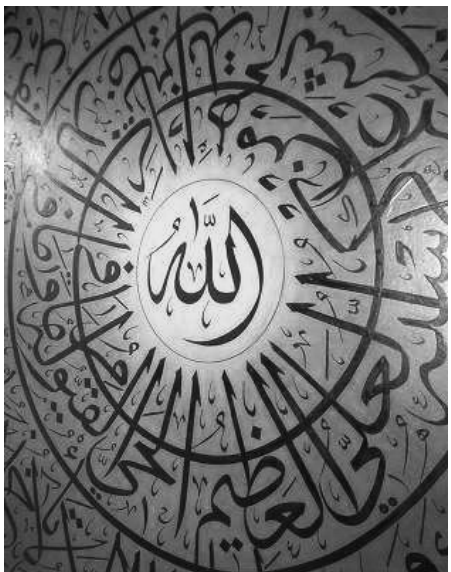

هوندا خطوط اصلی تاریخ خوشنویسی عربی و ابزارهای آن را ترسیم می‌کند. متن با عکس‌های روشن‌گر همراه شده و نمونه‌هایی از هشت سبک خوشنویسی به دست داده شده (با کتابت بسم‌الله در سبک‌های نسخ، ثلث، رقعه،

از دوستان نویسنده به انگلیسی ترجمه شده است. کتاب در عین حال یک مقدمه انگلیسی هم دارد که «خوشنویسیِ فؤاد هوندا» نام دارد.

بنابراین امید می‌رود که خوانندگان غیرژاپنی هم این کتاب را در دست بگیرند و جهان هنری هوندا را کشف نمایند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Sagenji Yoshida, *Arabi-Moji no Bi (Anmat al-jhatt al-Arabi)* (Tokyo: Japan Muslim Association,

1975); Kouichi Honda, ed., tr. And Comment., *Isuramu Shodo Gejutsu Taikan* (Tokyo: Heibonsha, 1996)

۲. پیش از این در سال ۱۹۴۷ از مدرسه هنرهای زیبای توکیو فارغ التحصیل شد و در سال ۱۹۴۹ به عنوان کارمند به آن وزارتخانه پیوست.

۳. فن الخط (استانبول: مرکز پژوهش تاریخ اسلامی، ۱۹۹۰)

۴. آدرس وب سایت این مؤسسه با نام «جهان خوشنویسی عربی» از این قرار است: <http://alqalam.jp> اما تنها به زبان ژاپنی در دسترس قرار دارد.

5. Kouichi Honda and Tadaaki Ishiguro (eds), *Pasu Poto Shokyu Arabiigo Jiten* (Tokyo: Hakusuisha, 1997); Kouichi Honda and Ehab Ahmad Ebeid (eds), *Pasu Poto Nihongo – Arabiigo Jiten* (Tokyo: Hakusuisha, 2004)

۶. ترجمه‌های انگلیسی قرآن همگی برگرفته از ترجمه جدید قرآن، ام. ای. اس عبدالحمیم، (آکسفورد: انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۲۰۰۴) هستند.

* ترجمه‌های فارسی قرآن مأخوذ از ترجمه استاد بهاء‌الدین خرمشاهی است.

حرف را به معرض نمایش بگذارد: به نظر او حروف عربی نیازی به تذهیب ندارند چرا که زیبایی در ذات آن‌ها جاری است. از این نقطه نظر، آثار او ساختار شکنانه‌اند، اگرچه هنگامی که هوندا به کتابت حروف می‌پردازد هرگز از قوانین سنتی در خوشنویسی اسلامی (شکلی که پیش از این توسعه یافته و به این مرحله از ظرافت و پیچیدگی رسیده است) فاصله نمی‌گیرد. قطعات مندرج در کتاب که اکثر آن‌ها آیات قرآنی هستند، نشان‌دهنده رویکرد خاص او هستند. به عنوان مثال، در قطعه نخست که «بیابان آبی» نام دارد، هنرمند تمامی آیه‌های سوره لقمان که به وصف آفرینش می‌پردازند را ترسیم کرده است (یعنی سوره لقمان، آیه ۱۰: آسمان‌ها را بدون ستون‌هایی که آن‌ها را ببینید پدید آورد؛ کوه‌ها بیکفند تا شما را نجانبند، و در آن از هرگونه جانوری پراکند؛ و از آسمان آبی فرو فرستادیم، آن‌گاه در آن از هرگونه‌ای ارزش مند رویاندیم).^۶ و این ترسیم در امواج خروشان شن‌های آبی نمایان شده است.

دومین و سومین قطعه «سحابی حروف» ۱ و ۲ نام دارند که نماد آیات ۴۶ - ۳۵ سوره نور و آیات ۶۷ - ۵۷ سوره غافر هستند. در این دو قطعه آیه‌هایی مثل «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» (نور، ۳۵) یا «لَخَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ الْكَبِيرَةَ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» (غافر، ۵۷) در چرخش‌های دورانی در سکوت تاریک کیهان موج می‌زنند. قطعات «چهره خدا ۱»، «چهره خدا ۲» و «چهره خدا ۳» (که همه آن‌ها از سوی بریتیش میوزیوم خریداری شده‌اند) مثلث‌های متساوی‌الساقین تیزی هستند که به گونه‌ای ترسیم شده‌اند که گویی آسمان‌ها را شکافته‌اند. درون این مثلث‌ها متن آیه‌های قرآنی زیر کتابت شده است: آیه ۱۱۵ سوره بقره: «وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَسِيعُ الْعِلْمِ»، آیه ۸۸ سوره قصص: «وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ...» و آیات ۷ - ۲۶ سوره الرحمن: «كُلٌّ مِنْ عَلَيْهَا فَانٍ، وَبِئْتِي وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ».

بخش اعظم کتاب به زبان ژاپنی نوشته شده، اما ترجمه عناوین قطعات و اطلاعات پیرامون آیه‌ها همانند عناوین فصل‌ها و زندگی‌نامه خود هوندا هم به عربی آمده و هم انگلیسی. علاوه بر این، مقاله او با عنوان «هنرهای خوشنویسی عربی و من» و مقدمه‌ای عربی با عنوان «عندما يَفْرَحُ الْاَوَان» توسط یک

